

VANHEMMAN PÄIHDEONGELMA JA SEN HAASTEET LAPSIPERHEESSÄ SOSIAALITYÖN NÄKÖKULMASTA

Anu Kinnunen
Kandidaatintutkielma
Sosiaalityö
Avoin yliopisto
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2022

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Jyväskylän avoin yliopisto
Tekijä Anu Kinnunen	
Työn nimi Vanhemman päihdeongelma ja sen haasteet lapsiperheessä sosiaalityön näkökulmasta	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn laji Kandidaatin tutkielma
Aika Kevät 2022	Sivumäärä 30
<p>Tämän kirjallisuuteen perustuvan tutkielman tarkoituksena on selvittää, millaisia haasteita kohdataan sosiaalityössä, jos lapsiperheessä vanhemmalla on päihdeongelma. Tutkielmassa tutkitaan vanhemman päihdeongelmaa ja sen sensitiivisyyttä perheissä, minkä pohjalta saadaan lisäymmärrystä perheiden tarpeista ja kokemuksista palveluverkostoissa. Tutkielmassa selvitetään lapsen lähtökohdasta käsin lapsen ajatuksia ja tunteita eläessään päihdeongelmaisen vanhemman kanssa.</p> <p>Tutkimuskysymykseni olivat:</p> <ol style="list-style-type: none">1) Millaisia haasteita vanhemman päihdeongelma tuo sosiaalityöhön?2) Miten sosiaalityössä tulee huomioida lapsen tilanne päihdeongelmaisen perheen kanssa työskennellessä? <p>Tämä tutkimus on toteutettu laadullisena kirjallisuuskatsauksena. Tutkimuksen viitekehys muodostuu vanhemmuuden, vanhemman päihdeongelman ja sosiaalityön käsitteistöstä. Tutkielmani aineisto koostuu kuudesta kotimaisesta ja kahdesta kansainvälisestä tieteellisestä artikkelista. Tutkimuksen analyysissä hyödynsin myös sosiaalihuoltolakia (1301/2014) sekä lastensuojelulakia (417/2007).</p> <p>Tutkielmani tulosten mukaan vanhemman päihdeongelma lapsiperheissä on koko perheen sairaus. Päihdeongelmaisessa perheessä lapsi voi joutua kokemaan turvattomuutta, pelkoa sekä häpeää vanhemman päihdeongelman vuoksi. Lapsella tulisi olla mahdollisuus perheen ulkopuolisen ihmisen tukeen, jos omat vanhemmat eivät pysty sitä tarjoamaan. Vanhempi voi kuitenkin yrittää parhaansa lapsensa kanssa, mutta hänen kykynsä ja voimavaroinsa eivät kuitenkaan päihdeongelmasta johtuen riitä. Ammattilaisten tulisi muistaa, että lapsen oma perhe on tärkeä voimavara lapselle. Ammattilaisten on tärkeää etsiä perheiden voimavaroja ja pyrkiä tukemaan niitä, jotta lapsella olisi hyvä alku elämälle.</p>	
Asiasanat päihdeongelma, lapsi, vanhemmuus, äitiys, isyys, lapsiperhetyö, päihdetyö	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja: Ohjaaja YTT, dosentti Mia Tammelin	

TAULUKOT

TAULUKKO 1 Tutkimusaineiston sisäänotto -ja poissulkukriteerit	16
---	----

TAULUKKO 2 Tutkimusaineisto	16-17
-----------------------------------	-------

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	TEOREETTINEN TAUSTA JA KESKEISET KÄSITTEET.....	3
2.1	Perhe	3
2.2	Vanhemmuus.....	4
2.3	Äitiys.....	6
2.4	Isyys	7
2.5	Päihdeongelma ja päihdetyö	9
2.6	Sosiaalityön lähtökohdat ja lapsiperhetyö	11
3	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TOTEUTTAMINEN.....	15
3.1	Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	15
3.2	Aineisto.....	15
3.3	Tutkimusmenetelmä.....	17
3.4	Aineiston analyysi.....	18
4	TUTKIMUSTULOKSET.....	20
4.1	Lapsen huomioiminen sosiaalityössä	20
4.2	Vanhemman päihdeongelman haasteet sosiaalityössä	22
4.2.1	Äidin päihdeongelman haasteet	23
4.2.2	Isän päihdeongelman haasteet	23
4.2.3	Yhteenvetoa.....	24
4.3	Sosiaalityön ja moniammatillisen yhteistyön tärkeys	25
5	YHTEENVETO JA POHDINTA.....	28
	LÄHTEET	31

1 JOHDANTO

Vanhemman päihdeongelma on tavallisin syy perheväkivaltaan ja lasten laiminlyönteihin. Perheen kotona tapahtuva liiallinen päihteidenkäyttö vaikuttaa lapseen monella eri tavalla. Lapsi voi kokea pelkoa, ahdistusta sekä ennakoimattomuutta omassa elämässään. Päihdeongelman takia lapsi ei aina saa tarvitsemaansa huolenpitoa. Vanhempien pyrkimys voi olla hyvä, mutta lapsen näkökulmasta kuitenkin asia ei ole niin. (Sosiaali - ja terveysministeriö 2011, 13.) Vanhemman ollessa palveluiden piirissä, päihdeongelman kohtaaminen ja tuen tarpeeseen vastaaminen edellyttää monien eri asioiden huomioon ottamista. Sosiaalityössä päihderiippuvuutta pidetään sosiaalisesti rakentuneena ja näin ollen päihdeongelma pyritään näkemään laajemmasta perspektiivistä. Tähän prosessiin tarvitaan ammattilaisilta osaamista ja moniammatillista näkemystä. Ammattilaisten käsitykset ja mielikuvat päihdeongelmasta vaikuttavat siihen, miten päihdeongelmainen kohdataan ja millaisia palveluita tarjotaan. Päihdeongelmien moninaisuudesta johtuen on tärkeää pohtia asiakkaan palvelupolkua moniammatillisesti sekä koko perheen tuen tarpeita. (Koski-Jännes, Pennonen 2010, 208, 221.)

Työskentelen tällä hetkellä lastensuojelun vs. sosiaalityöntekijänä ja kohtaan paljon päihdeperheitä, jonka vuoksi halusin tutkia aihetta lisää. Kandidaatin tutkielmassani tarkastelen vanhemman päihdeongelmaa ja sen tuomia haasteita perheissä. Tutkielmassani selvitän lapsen lähtökohdasta käsin lapsen ajatuksia ja tunteita eläessään päihdeongelmaisen vanhemman kanssa. Taustoitan tutkimusongelmaa aluksi käsittelemällä perhettä käsitteenä sekä vanhemmuutta ja sen odotuksia ja tämän jälkeen tarkastelen äitiyden ja isyyden rooleja. Äitiyteen ja isyyteen liittyvien kulttuuristen

odotusten vuoksi niitä on syytä käsitellä myös erikseen. Tämän jälkeen käsittelen päihdeongelmaa ja päihdetyötä teoriaosuudessa. Tutkielmassani tarkastelen aineriippuvuutta. Pyrin löytämään vastauksia siihen, minkälaisia haasteita vanhemman päihdeongelma tuo perheeseen. Sosiaalityön näkökulmasta on tärkeää saada lisäymmärrystä vanhemman päihdeongelmaa kohtaan. Sosiaalityöntekijä kohtaa paljon perheitä, joissa päihteen käyttö on läsnä ja päihteen käyttö tuovat ongelmia perheisiin. Päihdeperheissä lasten kuuleminen ja lasten tarpeiden selvittäminen ei aina ole helppoa. Tutkielman teoriaosuudessa perehdyn myös sosiaalityön arvopohjaan ja lapsiperhetyöhön.

Tutkimusmenetelmäni on kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Tutkielmassani kerron kirjallisuuskatsauksen menetelmästä ja käyn läpi valikoidun tutkimusaineiston. Aineistoni koostuu kolmesta suomenkielisestä tieteellisestä artikkelista, kolmesta suomenkielisestä väitöskirjasta sekä kahdesta englanninkielisestä tieteellisestä artikkelista. Tutkimustuloksissa käyn tutkimuskysymyksiini saatuja vastauksia läpi valikoidun aineiston pohjalta sekä analyysissä hyödynnän myös sosiaalihuoltolakia (1301/2014) sekä lastensuojelulakia (417/2007).

2 TEOREETTINEN TAUSTA JA KESKEISET KÄSITTEET

Tässä luvussa käyn läpi tutkielmassani esiin nousseita keskeisiä käsitteitä.

Tutkielmassani teoreettinen viitekehys muodostuu vanhemmuuden, vanhemman päihdeongelman ja sosiaalityön käsitteistöstä. Teoriaosuudessa käsittelen äitiyttä ja isyyttä erikseen, päihdeongelmaa, päihdetyötä sekä lapsiperhetyötä.

2.1 Perhe

Tilastokeskuksen (2022) määritelmän mukaan *”perheen muodostavat yhdessä asuvat avio-tai avoliitossa olevat tai parisuhteensa rekisteröineet henkilöt ja heidän lapsensa, jompikumpi vanhemmista lapsineen sekä avio- ja avopuolisot sekä parisuhteensa rekisteröineet henkilöt, joilla ei ole lapsia.”*

Perhe ja oma koti mielletään yleensä yksityiseksi ja perheen sisäisiä asioita ei aina haluta jakaa ulkopuolisille (Hämäläinen, Pirskanen, Rautio 2014, 60).

Lapsiperheiden sosiaalityössä kohdataan paljon perheitä, joissa tulee arvioida perheiden kokonaistilannetta. Lapsiperheiden sosiaalityön työnkuvaan kuuluu arvioida lasten kotien olosuhteiden ja perhesuhteiden luonnetta erilaisissa muutossaasteissa. (Forsberg 2018, 46.) Castrénin (2018, 169) mukaan perhe näyttäytyy tutkimusten valossa yleensä lojaaliuden ensisijaisena tyyssijana. Perheenjäsenten lojaalisuudesta toisiaan kohtaan voidaan nähdä ihmislajin alkukantaisimpana ja varhaisimpana ilmiönä. Tämän vuoksi perheenjäsenten on mahdotonta välttyä lojaalisuuden imulta edes

silloinkaan, kun perheenjäseniltä hoivan ja huolenpidon määrä on todella vähäistä. Perheessä vanhemman mahdollinen päihdeongelma halutaan yleensä salata ja peittää ulkopuolisilta. Asioiden salaaminen vaikeuttaa sosiaalityötä. Tutkielmassani pyrin selvittämään millaisia haasteita kohdataan sosiaalityössä, kun vanhemmalla on päihdeongelma.

2.2 Vanhemmuus

Vanhemmuuden käsitteestä on jokaisella omat mielikuvansa. Vanhemmuutta voidaan tarkastella esimerkiksi perherakenteena, käsityksinä, kokemuksina, hoivana tai tarkastelemalla vanhemmuuden ilmenemistä puhetavoissa. Vanhempi määrittelee itse vanhemmuudelle jonkinlaisen merkityksen. Vanhemmuuteen kuuluu sosiaalinen prosessi, joka on yhteydessä kulttuurisiin arvoihin ja yhteiskunnan rakenteeseen. (Helenius 2019, 47.) Päätös vanhemmuudesta ja lapsen saamisesta on monisäikeinen ja siihen liittyy eri tunteiden ja järjen välistä ambivalenssia. Lapsen hoivaan ja huolenpitoon liittyy paljon vastuuta ja sitoutumista. Lapsesta on jonkun otettava vastuu, eikä siihen liittyviä valintoja voida pitää äkillisenä päähänpistona. (Närvi 2014, 50.) Valkosen (2006, 19) tutkimuksen mukaan vanhemmuutta ei voida pitää erillisenä lapsesta. Lapset ja vanhemmat luovat yhteisiä merkityksiä ja näin ollen ilman lasta ole vanhemmuutta.

Tietoiseen ja yhteiseen lapsenhankintapäätökseen vaikuttavat pariskunnan toiveet sekä myös kummankin elämäntilanteet. Epävakaa työmarkkina-asema voi lykätä lapsen hankintaa. (Närvi 2014, 57.) Närvin (2014, 34-35) mukaan vanhemmuutta voidaan pitää elämäntilanteesta itsestäänselvyytenä, ja lapsen odotetaan tuovan lisää merkityksellisyyttä omaan elämään. Lapsen saaminen tuo myös elämään lisää vastuuta ja rajoituksia, mutta myös ajatellaan lujittavan esimerkiksi kumppanien yhteenkuuluvuutta sekä voidaan tuntea kuuluvansa sosiaaliseen yhteisöön. Lapsen saaminen voi parisuhteessa olla rakkauden ja sitoutumisen symboli. Lapsiperheiden hyvinvointiin vaikuttaa perheiden olosuhteet ja keskinäinen vuorovaikutus. Perheessä hyvät kommunikaatiotaidot sekä toimiva perhedynamiikka suojaa lapsen psyykkistä

hyvinvointia. Huomionarvoista on nostaa tuloksista esille, että perheiden hyvinvointi ja turvallisuus nousi tärkeämmäksi kuin taloudelliset tekijät. (Väänänen 2013, 99).

A-klinikkasäätiön Lasinen lapsuus toiminnan teettämässä kyselyssä vuodelta 2009 paljastaa, että suomessa lapsista noin 23 prosenttia on ilmoittanut kokevansa kotona liiallista päihteidenkäyttöä (Ilva, Roine & Takala 2009, 10). Valkonen (2006, 86) on tutkimuksessaan tuonut esille lasten kokemuksia hyvästä vanhemmuudesta. Yksi esille noussut asia oli toive, että vanhempi ei käyttäisi alkoholia ollenkaan tai ainakin joiisi vain hyvin vähän. Lasten mielestä vanhemman alkoholin käytön seurauksena vanhemman edellytykset hoitaa vanhemmille kuuluvia asioita huononee. Lapsi voi kokea ahdistusta vanhemman juomisesta, vaikkakaan sitä ei tapahtuisi usein. Valkonen tuo esille tutkimuksessaan, että lapset saattoivat arvioida omia vanhempiaan hyviksi vanhemmiksi juuri raittiuden vuoksi. (Valkonen 2006, 87.)

Vanhemman päihdeongelmalla voi olla lapselle monia seurauksia. Vanhemman päihdeongelman seurauksena lapsi voi joutua kokemaan erilaisia vaikeuksia lapsuudessaan. Päihdeongelmasta johtuvien syiden vuoksi lapsen kasvuympäristö voi olla puutteellinen, jolloin lapsella on riski siihen, että hän ei saa tarvitsemaansa huolenpitoa ja lapsen kodin olosuhteet voivat olla puutteelliset. Lapsi voi myös jäädä tarvitsemiensa terveydenhuollon palveluiden ulkopuolelle. Lapsen puutteelliset kasvuolosuhteet voivat aiheuttaa lapselle tapaturmia, sairastelua sekä psyykkisiä kehitys- ja käyttäytymishäiriöitä. Päihdeongelmasta kärsivillä vanhemmilla on usein jaksamisen vaikeutta ja heidän on haasteellista vastata lapsen perustarpeisiin. Lapsi joutuu usein selviytymään paljon itsekseen, joka aiheuttaa lapselle stressiä ja pitkittyessään tämä voi johtaa psyykkisiin haasteisiin, käytösongelmiin sekä somaattisiin sairauksiin. (Holmila, Kataja, Pirskanen, Simonen, Tigerstedt 2016, 87.) Holmila, Kataja, Pirskanen (2016, 49-50) kuvaavat terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen raportissaan kuitenkin myös sitä, että päihdeongelmallisella vanhemmalla vanhemmuus voi olla päihdeongelmasta huolimatta suhteellisen hyvää ja vanhempi voi pystyä tarjoamaan lapselle myös turvallisuuden tunnetta. Perhe ja lapset voivat olla vanhemmalle tärkeä motivaattori päihdeongelman selättämisessä.

2.3 Äitiys

Äidiksi tullaan yleisemmin biologisesti, heterosuhteessa lapsen isän kanssa (Lehto 2020, 21). Arkikielessä sanalla äiti tarkoitetaan useimmiten lapsen synnyttäneitä henkilöä ja äitiydellä tarkoitetaan äidin vanhemmuutta. Tämä ei kuitenkaan ole yksiselitteinen määritelmä yhteiskunnan ja perhemuotojen muuttuessa. Tutkielmassani en määrittele äitiyttä tarkemmin, mutta aineistostani käsin katsottuna hyvä määritelmä äidistä on nainen, joka synnyttää lapsen, on tällöin lapsen äiti. (Oikeusministeriö 2014, 12.) Sevónin (2009, 11) mukaan äitiys on kiinnostanut monia tieteenaloja ja näin ollen äitiydestä on tehty paljon tutkimuksia. Tutkimusten lähtökohtana on usein ollut ajatus siitä, että lapsen kehitys on ollut äitiyden varassa. Tämä käsitys on muokannut kuvan ideaalisesta äitiydestä, jota voidaan pitää normatiivisena mallina yhteiskunnassa.

Naiselle lapsen tulo ja äidiksi tuleminen mullistaa monellakin tapaa naisen elämän. Voidaan ajatella, että se on naisen elämässä yksi vaikuttavimmista elämän kokemuksista. Vauva muuttaa radikaalisti naisen arkea, sosiaalisia suhteita sekä myös oma identiteetti on murroksessa. Äitiyteen ja vastuuseen liittyy monentasoista ambivalenttia. Lapsen kanssa elämiseen liittyy yleensä myös epävarmuutta, väsymystä, huolta, syyllisyyttä ja niin monenlaisia tunteita. Äitiydestä puhuttaessa yhteiskunnassa hallitsee voimakkaasti kulttuuriset kertomukset, jotka määrittelevät hyvän äitiyden jonkinlaiseksi. Tämä taas voi tarkoittaa, että nainen ei uskalla puhua omaan äitiyteen liittyvistä vaikeista tunteista ja naiseuteen kohdistuvista tarpeista. (Sevo'n 2009, 96-97.) Berg (2008, 30) tuo tutkimuksessaan esille kuinka nykyajan äitiyden vaatimukseen liittyy jatkuva itsereflektointi, joka perustuu perinteisiin uskomuksiin sekä median tuomaan keskusteluun hyvästä äitiydestä. Mediakeskusteluissa esitellään asiantuntijatietoa lapsen kasvatuksesta, joka voi ajoittain olla myös keskenään ristiriitaista. Äitiyteen liittyvät paineet voivat johtaa äidin väsymiseen ja romahtamiseen. Äiti voi kokea riittämättömyyttä omassa vanhemmuudessaan, jolloin lapsen perustarpeet voi jäädä täyttymättä. Myös se, millä

tavalla äitinä ollaan voi aiheuttaa epävarmuutta. Äidin henkilökohtaiset vaikeudet esimerkiksi päihdeongelma voi vaikeuttaa hyvää vanhemmuutta. (Berg 2008, 41-42.) Sutisen (2010, 12) tutkimuksessa tulee esille, että Suomessa naisten täysraittius on vähentynyt ja alkoholin käyttö on lisääntynyt voimakkaasti. Myöskin lääkkeiden ja huumausaineiden kannabiksen, amfetamiinin ja opiaattien käyttö lisääntynyt. Naisten päihteiden käytön hoidossa tulee ottaa huomioon erityispiirteitä, jotka liittyvät naisten yhteiskunnalliseen asemaan, elämänhistoriaan, fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen sekä sosiaalisiin suhteisiin. Naiset eivät halua muiden tietävän päihteiden käytöstään sekä haluavat eristäytyä herkästi. Salaamiseen syynä on naisten päihteiden käyttöön liittyvä vahva negatiivinen leima, sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät ja näiden yhteys naisen rooleihin. (Sutinen 2010, 17.) Suomessa päihderiippuvaisia synnyttäjiä on noin kuusi prosenttia. Päihdeongelmaiset äidit kohtaavat paljon asenteellisuutta ja ankaruutta. Tähän vaikuttaa äitiyden myytti : äitiys on on puhdasta, eikä siihen liity paheita tai heikkoutta. Päihdeongelmaisilla äideillä on myös toiveita ja haaveita elämälle. Kuitenkaan päihdeongelmaisen äidin kyvyt ja voimavarat toteuttaa itselleen asetettuja tavoitteita eivät yleensä riitä. Äidillä ei riitä kärsivällisyyttä lapsen tarpeiden edessä. Tämä taas voi olla suuri pettymys äidille, kun asiat eivät sujuneetkaan hyvin. Päihdeongelmainen äiti voi tarvita konkreettista apua kotiin. (Kammonen 2008, 7.)

2.4 Isyys

Isäksi tullaan yleisemmin biologisesti, heterosuhteessa lapsen äidin kanssa. Kun puhutaan isästä, niin arkikielessä useimmin viitataan lapsen miespuoliseen vanhempaan ja isyydellä tarkoitetaan miehen vanhemmuutta. Tämä ei kuitenkaan ole yksiselitteinen määritelmä yhteiskunnan ja perhemuotojen muuttuessa. Tutkielmassani en määrittele isyyttä tarkemmin, mutta aineistostani käsin katsottuna hyvänä määritelmänä voisi käyttää psykologista isyyttä, joka tarkoittaa kiintymykseen ja tunteeseen pohjautuvaa isä-suhdetta. Psykologinen isyys

muodostuu silloin, kun lapsi pitää miestä isänään, on kiintynyt ja turvautuu häneen. (Eerola, Mykkänen 2014, 11-14.)

Isäksi tulemiseen sisältyy paljon ja se muuttaa miehen elämää, tähän voi sisältyä myös vaikeuksia. Isä voi kokea paljon epävarmuutta omista taidoistaan ja oman paikan löytäminen voi olla vaikeaa. Myöskin se, millä tavalla olla isä voi olla epävarmaa. Isä voi kokea myös epävarmuutta omasta roolistaan, jossa äiti ja lapsi elävät tiiviissä suhteessa. Miesten kokemukset isäksi tulemisessa ovat kirjavia ja täynnä eroja, mutta myös yhtäläisyyksiä. Isät ja isyyden polut eivät ole samanlaisia. Ne riippuvat siitä missä ajassa, paikassa, kulttuurissa tai vuosikymmenellä isäksi tullaan. (Mykkänen 2014, 46.)

Eerola&Mykkänen (2014, 15) tuovat esille, että nykyään isät ovat aktiivisempia isiä ja osallistuvat oma-aloitteisesti lastensa elämään. Isät pitävät tilastollisestikin aikaisempaa enemmän perhevapaita. Kulttuurisesti katsottuna isyyden käsitys on vahva. Käsitys miehisyydestä ja miehenä olemisesta näkyvät erityisen voimakkaasti. Tarinallisesta näkökulmasta isyys on kytköksissä aina tiettyyn tai tiettyihin laajempiin kulttuurisiin miehisyyden mallitarinoihin. (Eerola, Kekäle 2014, 25.)

Miesten ongelmajuomiseen ei aina ensimmäisenä mielikuvissa liitetä vanhemmuutta, vaikka näin todellisuudessa usein kuitenkin on. Päihdeongelmainen mies voi olla myös isä. (Pirskanen 2011, 12.) Kansainvälisesti on arvioitu, että suurella osalla miehistä, jotka kärsivät alkoholi- ja huumeongelmista on vähintään yksi lapsi. Päihdeongelmainen isä voi aktiivisesti osallistua lapsensa arkeen, pyrkimyksenään olemaan hyvä isä lapselle. Kuitenkin tutkimusten valossa isän alkoholiongelma on riskitekijä lapsen kehitykselle. Isän päihdeongelma vaikuttaa vanhemmuuteen, perheen sisäisiin konflikteihin ja riitoihin. Isän ja lapsen välinen kiintymyssuhde voi kärsiä ja voi myös aiheuttaa yhdessä toimimisen vähyyttä. (Pirskanen 2019, 105.) Kosonen (2011, 678) tuo tutkimuksessaan esille, että mielikuva päihteitä käyttävästä isästä kuvataan usein riehujana ja kodin terrorisoijana. Kulttuuriset mielikuvat muokkaavat yleistä asenneilmastoa ja niiden valossa myös osakseen arvioidaan

isyyttä. Tutkimuksessa nousi esille, että nuoret päihdeongelmaiset isät eivät nähneet päihdeteidenkäytöllään olevan vaikutuksia lapsensa hyvinvointiin (mt. 685).

Salo (2021, 49-50) tuo väitöskirjassaan esille väitteen, jossa humalajuominen on edelleen isien miehinen oikeus. Isän (miehen) oikeus humalajuomiseen pysyy edelleen samana kuin aiempien isäsukupolvien tapaan perheensä elättäjänä. Nykysukupolven isyyden uusia merkityksiä ovat elättäjän lisäksi saanut rinnalleen läheisen ja hoivan isän merkityksen. Hoivaisuus ja siihen sitoutuminen vaatii kuitenkin sen, että humalajuominen viedään pois lasten näköpiiristä. Toisin sanoen isät voivat kyllä käyttää alkoholia, mutta alkoholinkäyttö ei saa estää isän ja lasten välistä läheistä suhdetta. Isän alkoholinkäytöstä ei saa olla myöskään haittaa lapsen kasvulle ja kehitykselle. Isyyttä tarkasteltaessa täysin sopimattomana ja epämiehekkäänä juomistapana nähdään ainoastaan runsas ja jatkuva kontrolloiva juominen sekä päihdeongelmasta johtuva rahan puute. Tällöin voidaan puhua päihdeongelmasta, joka ei sovi hyvään isyyteen eikä kulttuurisesti hyväksytyyn mieheyteen. (Salo 2021, 51.)

2.5 Päihdeongelma ja päihdetyö

Päihteidenkäyttöön liittyy aina inhimilliset syyt, jotka ovat pääosin sosiaalisia ja emotionaalisia. Maunu (2014) tuo artikkelissaan esille miten ihminen toimii pitkälti tunteiden ja vaistojen varassa. Aiemman tutkimuksen perusteella tämä on havaittu todeksi kognitiotieteilijöiden George Lakoffin ja Mark Johnsonin tutkimuksessa, jossa he tuovat esille väitteen siitä, että ihmisten ajattelusta ja toiminnasta noin viisi prosenttia on tietoista ja rationaalista. (mt. 194.) Maunun (2014) mukaan tämä kuvastaa sitä, että päihteidenkäyttö vetoaa pitkälti ihmisten emotionaaliseen puoleen. Päihtymyksen toivotaan olevan mukavaa ja hauskaa, vaikkei näin kuitenkaan aina ole. (mt. 194.) Suomessa tällä hetkellä lapset syntyvät ikäluokille, joiden päihteiden käyttö on runsaampaa. Alkoholi on yleinen päihde suomalaisten nuorten elämässä. Toisille alkoholin käyttö voi muodostua ongelmaksi, ja toisille voi myös huumeet ja huumeekulttuuri tulla mukaan elämään. Riippuvuudesta ja siihen liittyvästä käyttäytymisestä on

huomioitava ja tiedostettava erilaisia ilmiöitä, jotka siihen vaikuttavat. Kyse ei ole vain ihmisen sisäisestä ilmiöstä vaan käyttäytymiseen vaikuttavat myös sosiaaliset suhteet, elämäntilanne sekä laajemmat sosiaalisen ympäristön tekijät. Ihmisen vaikea elämäntilanne voi olla reaktioita riippuvuuskäyttäytymiseen. Elämäntilanteen muuttuessa voi myös riippuvuuskäyttäytyminen muuttua ja sen tarve vähentyä. (Kammonen 2008, 6-7.)

Riippuvuuteen ei vaikuta ikä, sukupuoli tai yhteiskunnallinen asema. Niitä on erilaisia ja ne voivat olla yhteiskunnallisia sekä kulttuurisia ilmiöitä. Riippuvuudet voidaan jakaa sosiaalisiksi, psykologiseksi, neurokemialliseksi ja geeniperäiseksi riippuvuudeksi. Kun puhutaan aineriippuvuuksista, tarkoitetaan yleisesti alkoholi-, huume- ja lääkeriippuvuutta ja toiminnallisella riippuvuudella tarkoitetaan rahapeli-, seksi- tai internetriippuvuutta. (Järvinen-Tassopoulos, Pirskanen 2021,13-14.) Riippuvuudet voivat aiheuttaa sosiaalisia, terveydellisiä ja mielenterveydellisiä ongelmia sekä yksilön riippuvuudella on aina vaikutuksia jokaiseen perheenjäseneseen (Järvinen-Tassopoulos, Pirskanen 2021, 17). Tällä hetkellä elämme aikaa, jossa nostetaan entisestään voimakkaammin ajatusta siitä, että sosiaalinen vastuu on yksilön vastuuta itseltään ja perheestään. Päihdetyön arvopohja korostaa ymmärrystä ja ajan tärkeyttä jokaiselle ihmiselle riippumatta raitistumisestaan. Päihdetyössä halutaan vahvistaa moniammatillista työskentelyä, jotta ihmistä voidaan tukea kokonaisvaltaisesti. Moniammatillinen kumppanuus myös vahvistaa ehkäisevää toimintaa sekä näin myös voidaan edistää moninaista kehittämistyötä. (Bruun, Kaukonen 2010, 116-117.)

Suomessa päihdetyössä peruseriaate on se, ettei päihdeongelman käsittelyssä ole ehdottomia totuuksia. Apua ja tukea tulee tarjota ihan jokaiselle yhä uudelleen, minimissään lievittämään ihmisen kärsimystä. Päihdeongelmaisten ongelmat tilastojen, tutkimusten ja kokemustiedon mukaan ovat vaikeutuneet entisestään. Hoitoon haakeutuneiden moniongelmaisuus, moniriippuvuus ja monipäihteisyys ovat lisääntyneet. (Murto 2010, 111-112.) Kurvisen ja Orjasniemen (2017, 127) mukaan suomalaisissa perheissä alkoholin käyttö tapahtuu entistä enemmän kotona. Kotona

tapahtuvan juomisen lisääntymisen myötä myös humaltuminen on yleisempää. Lapsen näkökulmasta katsottuna vanhempien toistuva humalajuominen sekä siihen liittyvät muut ongelmat määrittelevät alkoholinkäytön ongelmaksi.

2.6 Sosiaalityön lähtökohdat ja lapsiperhetyö

Tässä luvussa käyn läpi sosiaalityön määritelmää ja lapsiperhetyötä. Montrealissa vuonna 2000 sosiaalityön maailmanjärjestö (IFSW) kokouksessaan päätti sosiaalityön tavoitteeksi kansalaisten hyvinvoinnin lisäämisen. Tämä linjaus asetti sosiaalityön hyvinvointityöksi. Sosiaalityöstä puhuttaessa viitataan alan ammattiin ja ammatin puitteissa tehtävään ammatilliseen toimintaan. Sosiaalityön tehtävä perustuu korkeakoulutukseen. Valtioiden hyvinvointipolitiikka ja sitä koskeva lainsäädäntö ja hallinto vaikuttaa sosiaalityön toteuttamiseen. Tällöin puhutaan politiikasta, lainsäädännöstä ja hallinnosta. Nämä kaikki tekijät vaikuttavat siihen, miten ja millä tavoin asukkaiden muodostamassa kunnassa tämä hyvinvointityö toteutuu. (Niemelä 2011, 13-14.)

Sosiaalisen ulottuvuus liittyy aina sosiaalityöhön, joten voidaan ajatella, että sosiaalityöntekijät työskentelevät sosiaalisen asiantuntijuuden eri rooleissa yhteiskuntaan vaikuttamisessa. Sosiaalisen ulottuvuus tarkoittaa, että työtä tehdään yhteiskunnan eri verkostoissa yksilöiden, perheiden, ryhmien ja yhteisöjen kanssa. (Sirikka 2014, 127.) Sosiaalityötä on paikallista ja ylipaikallista. Sosiaalityön yhteiskunnallisia tehtäviä ovat sosiaalisen tasa-arvoisuuden edistäminen ja syrjäytymisen ehkäisemisen tavoitteet. Sosiaalityön tehtävät ovat aina jotenkin sosiaalis-poliittisesti tai taloudellisesti kontekstissa ja ne ovat voimakkaasti sidoksissa kansallisiin ja kansainvälisiin rakenteisiin. (Kilpeläinen, Romakkaniemi 2014, 137.)

Vuoden 2014 sosiaalihuoltolain uudistuksen yhtenä tarkoituksena on ollut lapsille ja perheille suunnattua tukea siirtää lastensuojelun korjaavista palveluista yleisiin

sosiaalipalveluissa toteutettavaan ennaltaehkäisevään matalan kynnyksen tukeen. Lapsiperheiden sosiaalipalveluissa lasta ja perhettä voidaan tukea sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin sekä tarjoamalla lapselle ja perheelle erilaisia tukitoimia. Tukitoimet voivat olla kotipalvelua, perhetyötä, tukihenkilö tai -perhetoimintaa tai verkostotoimintaa. Perheneuvolan palvelut ovat tärkeä tuki lasten ja perheiden perustason sosiaalipalveluissa. (Araneva 2016, 122.) Jos sosiaalihuollon perustason palvelut eivät yksistään riitä turvaamaan lapsen kasvuolosuhteita sekä tasapainoista kehitystä, aiheuttaa se lapselle lastensuojelun palveluiden ja tukitoimenpiteiden tarpeen (Araneva 2016, 160.)

Päihdeongelmaisten vanhempien lasten tukipalvelujen varmistamisen raportissa (2011, 3) tuodaan esille, että lapsen tuen tarve on selvitettävä vaikka vanhempi ei olisikaan hoidon piirissä. Lapsen oikeutena on saada omaa hoitoa sekä tukea, vaikka vanhempi ei itse olisi motivoitunut hoitamaan omaa päihdeongelmaansa. On myös tärkeää selvittää lapsen läheisverkoston mahdollisuudet tukea lapsen hyvinvointia. Lapsen kuulemiseen ja auttamiseen tuo haasteen se, että auttamisen tukipalvelut on kehitetty aikuislähtöisesti ja aikuista silmälläpitäen. Aikuisten päihdepalveluissa ei useinkaan huomioida lasten yksilöllisiä tuen tarpeita vaan keskitytään ainoastaan vanhempien asioihin. (Päihdeongelmaisten vanhempien...2011, 13.)

Arjessa vanhempien päihteidenkäyttö vaikeuttaa lapsen normaalia elämää. Vanhempien tehtävänä on ensisijaisesti toteuttaa jokapäiväisiä hoiva- ja huolenpitorutiineja lapsensa kanssa. Päihteiden käyttö estää tai häiritsee näistä huolehtimisen. (Kesänen 2019, 567.)

Kammosen (2008, 7) mukaan on tärkeitä, että lapsi saa kokea jo varhain hyvää huolenpitoa. Tukemalla koko perhettä, vahvistamalla äitiyttä sekä ohjeistamalla äidin ja vauvan välistä vuorovaikutusta, voidaan vähentää päihteidenkäyttöön liittyvien ongelmien jatkumista. Perheet tarvitsevat kuitenkin usein ulkopuolista tukea päihdeongelmansa kanssa. Yleensä raskaus – ja varhaislapsuusaika motivoi päihdeongelmaista äitiä elämänmuutokseen. Kammonen (2008, 7) tuo esille, että aiempien tutkimusten ja kokemusten valossa samanaikainen päihdekuntoutus ja vanhemmuuden tukeminen

on tuottanut hyviä tuloksia ja parantanut vauvan ja äidin vuorovaikutusta. Kotiin tarjottavat palvelut esimerkiksi perhetyö voi olla perheelle tärkeä tuen muoto. Kesänen (2019, 562) nostaa artikkelissaan esille, että aikuisten päihdetyössä on tärkeää huomioida lasten tuen tarve. Toisaalta vanhemmat voivat myös kieltää lapsensa auttamisen peläten lastensuojelun toimenpiteitä. Huomionarvoista on nostaa esille, että lapsi voi myös selviytyä vanhempien päihdeidenkäytöstä huolimatta ilman psyykkisiä vaikeuksia tai käyttäytymisen haasteita. Lapselle suojaavina tekijöinä elämässä toimivat luotettava ei-käyttävä aikuinen, tukea tarjoava laajempi perhe sekä tukea antavat ympäristöt, kuten koulu.

A-klinikkasäätiön Lasinen lapsuus 2011- hankkeen ammattilaisille teettämän selvityksen perusteella voidaan todeta, että lasten parissa työskentelevät ammattilaiset tarvitsevat monenlaista koulutusta ja materiaalia vanhempien päihdeidenkäytöstä kärsivien lasten auttamiseen liittyen. Lähes kaikki haastatelluista ammattilaisista tarvitsivat konkreettisia työvälineitä lasten kohtaamiseen ja tukemiseen. Ammattilaiset toivoivat myös lisää tukea lapsen päihdeongelman vanhemman kohtaamiseen. (Roine 2009, 45.) Veijalainen (2008, 56) kertoo Ensi -ja turvakotiliiton raportissa Tosi-projektista, jossa projektin tehtävänä oli luoda uusi toimintamalli lapsilähtöiseen päihdetyöhön. Tuloksia arvioitaessa nähtiin, että päihdeperheiden ongelmat ovat moninaisia, joten tarvitaan erilaisia auttamistapoja ja osaamista. Perhetyön tuki ei yksin riitä vaikuttamaan myönteisesti vanhempien päihdeidenkäyttöön, vaan siihen tarvitaan myös suunnitelmallista päihdetyötä. Moniammatillinen yhteistyö nähdään todella tärkeänä osana perheiden auttamistyössä. Yhteistyössä on vielä paljon kehitettävää. Tosi-projektissa nähtiin yhtenä haasteena, että asiakkaalle tarjotaan apua usein työntekijälähtöisesti eikä lähdetä selvittämään hänelle laajemmin tarjolla olevia auttamisen muotoja, joista asiakas voisi miettiä itsellensä sopivimman vaihtoehdon. Tämä tarkoittaa sitä, että asiakas ei mahdollisesti saa itsellensä sopivinta auttavaa palvelua. Voidaan myös nähdä, että työntekijöillä voi olla epäluottamus asiakkaan motiiveista. Asiakkaalla on aina motivaatio johonkin. Ammattilaisen tehtävä on saada se selville.

Onnistuneeseen lopputulokseen tarvitaan laaja-alaista lähestymistapaa ja keskittymistä erityisesti lapsen hyvinvointiin. (Veijalainen 2008, 56-57.)

Holmila, Jääskeläinen, Raitasalo (2016, 92) tuovat tutkimusten valossa selkeän kuvan siitä miten vanhemman päihdeongelman vaikutukset lapseen ovat vakavat. Lapsella on suuri riski kokea joko terveydellisiä tai psyykkisiä haasteita elämänsä aikana. Lapset, jotka ovat eläneet päihdesairauden keskellä on todettu, että se voi johtaa huonosuorituksen periytymiseen. Päihdeongelmat rinnastetaan usein mielenterveyden haasteisiin, sosiaalisiin ongelmiin sekä taloudellisiin haasteisiin. Pohjoismaissa kansanterveystyötä ohjaa sosiaalisen ja terveydellisen tasa-arvon periaate. Pohjoismaissa on pidetty tärkeänä, että kuilu alempien ja ylempien sosiaaliryhmien terveyden välillä olisi mahdollisimman pieni. Oikeudenmukaisuuden periaate pitää myös sisällään sen, että lapsella on oikeus saada mahdollisimman hyvä ja tasapainoinen lapsuus riippumatta vanhempien tilanteesta. Ammattilaisten on kuitenkin tärkeää muistaa, että lapsen oma perhe on tärkeä voimavara lapselle. Perheen haasteet ja ongelmat voidaan voittaa, kun nostetaan esille perheen vahvuuksia ja pyritään tukemaan niitä. Päihdeperheiden kanssa työskennellessä on ammattilaisten tärkeää etsiä perheiden voimavaroja ja pyrkiä tukemaan niitä, jotta lapsella olisi hyvä alku elämälle.

3 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TOTEUTTAMINEN

3.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tutkielman tavoitteena on tutkia vanhemman päihdeongelmaa ja sen sensitiivisyyttä perheissä, sekä saada lisäymmärrystä perheiden tarpeista ja kokemuksista palveluverkostoissa. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää lapsen lähtökohdasta käsin lapsen ajatuksia ja tunteita eläessään päihdeongelmaisen vanhemman kanssa.

Tutkielmassani on kaksi tutkimuskysymystä, joihin pyrin löytämään vastauksen.

1. Millaisia haasteita vanhemman päihdeongelma tuo sosiaalityöhön?
2. Miten sosiaalityössä tulee huomioida lapsen tilanne päihdeongelmaisen perheen kanssa työskennellessä?

3.2 Aineisto

Aineistohaku toteutettiin 31.1-5.2.2022. Se rajautui tutkimuksiin, jotka on julkaistu vuoden 200- luvun jälkeen. Suoritin aineistohakuni käyttämällä Jyväskylän yliopiston kirjaston tietokantoja sekä Laurea ammattikorkeakoulun kirjaston tietokantaa. Jyväskylän yliopiston kirjaston hakuihin käytin JykDokin kirjaston hakua sekä kotimaista artikkeli viitetietokanta ARTOA.

Laurea ammattikorkeakoulun kirjaston hakuihin käytin Finnaa. Lisäksi hain aineistoa Google Scholarin sekä Social Science Premium Collection (ProQuest) kautta. Hain myös aineistoa sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehdien Januksen arkistoista.

Suomenkielisinä aineiston hakusanoina käytin yhdistellen sanoja *vanhemman päihdeongelma*, *päihdeongelma*, *vanhemmuus*. Englanninkielisinä hakusanoina käytin *parental alcohol abuse problem*, *substance abuse problem*. Hakulausekkeina käytin sanoja yhdistelemällä *parental* JA substance abuse problem* JA alcohol abuse problem*.

Valitut aineistot ovat tieteellisiä ja vertaisarvioituja artikkeleita. Aineistot ovat ilmenneet vuoden 2000 - luvun jälkeen. Aineiston hakutulosten rajaamisvaiheessa

karsiutui pois tutkimuskysymyksen kannalta väärä ikäryhmä tai nuoren päihteidenkäyttö perheessä. Tarkoituksena oli löytää aineistoa, joka vastaa tutkimuskysymyksiin päihteiden vaikutuksista ja sen tuomista haasteista lapsiperheissä. Taulukossa 1. on kuvattu aineiston sisäänotto ja poissulkukriteerit.

Taulukko 1. *Aineiston sisäänotto ja poissulkukriteerit*

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Tieteellinen, vertaisarvioitu artikkeli	Ei-tieteelliset julkaisut
Vastaa tutkimuskysymykseen	Ei vastaa tutkimuskysymykseen
Ilmestynyt vuonna 2000 tai sen jälkeen	Ilmestynyt ennen vuotta 2000
Koko teksti suomeksi tai englanniksi	Muulla kielellä kuin suomi tai englanti

Aineistooni valikoitui kolme suomenkielistä tieteellistä artikkelia, kolme suomenkielistä väitöskirjaa sekä kaksi englanninkielistä tieteellistä artikkelia. Taulukossa 2. esitelen valikoidun tutkimusaineiston.

Taulukko 2. *Tutkimusaineisto*

Tekijät, vuosi, Julkaisun nimi, lähdeviite	Tyyppi	Aihe
Bradley, R & Burgdorf, K & Connors, N & Herrell, J & Jeffrey, Y & Mansell, L & Roberts, T. 2004. Children of mothers with serious substance abuse problems: An accumulation of risks. The American journal of drug and alcohol abuse. vol.30. no.1.pp.85-100. https://doi.org/10.1081/ADA-120029867	Tieteellinen artikkeli	Artikkelissa tarkastellaan lasten näkökulmasta heidän kokemuksia ja elinolosuhteita silloin kuin heidän äidit ovat riippuvaisia päihteistä.
Hill, L. 2015. "Don't make us talk!": Listening to and learning from children and young people living with parental alcohol problems. Children & society volume, 29. pp. 344-354. https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1111/chso.12064	Tieteellinen artikkeli	Artikkelissa tarkastellaan lasten kertomana vanhempien päihteidenkäytöstä ja siihen liittyvästä elämästä.
Itäpuisto, M. 2005. Kokemuksia alkoholi-ongelmaisten vanhempien kanssa eletystä lapsuudesta. Kuopio. Kuopion yliopisto.	Väitöskirja	Tutkimuksessa tarkastellaan lapsuudenkokemuksia alkoholi-ongelmaisen vanhemman kanssa eletystä elämästä.
Hämäläinen, K & Pirskanen, H & Rautio, S. 2014. Sensitiiviset perheaiheet haastattelu-tutkimuksessa-eettiset haasteet,	Tieteellinen artikkeli kokoomateoksessa	Artikkelissa käsitellään perheaiheiden sensitiivisyyttä,

perhesalaisuudet ja intervention mahdollisuus. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti 22 (1). sivut. 53-68.		perhesalaisuuksia ja intervention mahdollisuuksia.
Kurvinen, A & Orjasniemi, T. 2017. Häpeän päivät, pelon yöt- Lapsuuden kokemuksia ongelmajuovista vanhemmista. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti 25 (2). sivut 127-143.	Tieteellinen artikkeli kokoomateoksessa	Artikkelissa tarkastellaan lapsen kokemuksia omasta elämästä juovan vanhemman kanssa.
Maunu, A. 2014. Päihteet, tunteet ja sosiaalisuus: Näkyvän päihteidenkäytön näkyvät syyt. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti 22 (2). sivut 194-206.	Tieteellinen artikkeli kokoomateoksessa	Artikkelissa käsitellään päihteidenkäytön syitä ja merkityksiä.
Pirskanen, H. Alkoholi, isyys ja valta. Ongelmajuovat isät miesten elämäntarinoissa. 2011. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 53/2011.	Väitöskirja	Tutkimuksessa tarkastellaan ongelmajuovien isien ja aikuisten poikiensa välistä suhdetta.
Törmä, T. 2011. Juovasta äidistä raittiiksi äidiksi-alkoholismista toipumisen prosessi äitien kertomana. Oulu. Oulun yliopisto.	Väitöskirja	Tutkimuksessa tarkastellaan äidin näkökulmasta alkoholi-ongelman toipumisprosessia.

3.3 Tutkimusmenetelmä

Tutkielma on toteutettu laadullisena kuvailevana kirjallisuuskatsauksena, joka on yleisemmin käytetty kirjallisuuskatsauksen perustyyppi. Kuvailevasta kirjallisuuskatsauksesta voidaan sanoa, että se on yleiskatsaus, jossa ei ole tarkkoja ja tiukkoja sääntöjä. (Salminen 2011, 6.) Salminen (2011, 5) toteaa, että kirjallisuuskatsauksen termi vaatii hieman täsmennystä. Katsauksen termi voi johtaa hieman harhaan. Kirjallisuuskatsauksessa ei ole kysymys niinkään katsauksesta, vaan "review"-termillä viitataan katsauksen lisäksi arviointiin ja arviointi tehdään uudelleen tai kriittisesti. Tämän lisäksi "review"-termi voi pitää sisällään selontekoa, arvostelua, tarkistusta ja historiikkia.

Kallion (2006, 18) mukaan laadullisessa eli review-tutkimuksessa luodaan yleiskatsaus tiettyyn aihepiiriin ja tämän jälkeen tiivistetään suuresta tietomassasta se olennaisin. Yleisesti voidaan ajatella, että kaikissa tutkimuksissa perehdytään jollain tavalla kyseisen alan aikaisempiin tutkimuksiin. Review-tutkimuksen toimintaperiaate rakentuu aikaisempien tutkimusjulkaisujen analyysin ja edelleen analyysin pohjalta

rakennetun synteessin varaan. Review-tutkimuksessa ei ole yksiselitteistä vastausta siihen miten käytännöllisestä näkökulmasta tutkimus tulisi tehdä. Menetelmä rakentuu tutkijan pohdinnan ja filosofisen ajattelun metodin varaan. Menetelmässä ei ole loogista heuristiikkaa, joten ei myöskään ole mahdollista laatia tarkkoja menetelmällisiä ohjeita hyvälle review-tutkimukselle. (Kallio 2006, 21.)

Kirjallisuuskatsauksessa aineistot ovat kattavia ja niiden valinnassa ei ole metodisia sääntöjä. Tutkittavaa ilmiötä voidaan laaja-alaisesti kuvata ja luokitella tutkittavan ilmiön ominaisuuksia. Myös tutkimuskysymykset ovat väljiä. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on itsenäinen metodi, mutta se tarjoaa myös uusia tarkasteltavia ilmiöitä systemaattista kirjallisuuskatsausta varten. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen kaksi hie- man erilaista orientaatiota ovat narratiivinen ja integroiva katsaus. Valitsin tutkiel- maani narratiivisen kirjallisuuskatsausmenetelmän. Narratiivinen kirjallisuuskatsaus on metodisesti kevyt ja se pyrkii herättämään keskustelua. Narratiivisessa kirjalli- suuskatsauksessa tutkimusaineisto ei ole käynyt läpi tiukkaa seulaa. (Salminen 2011, 6-7.)

3.4 Aineiston analyysi

Aineistoani analysoin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla, joka on perusanalyysimenetelmä. Sisällönanalyysimenetelmää voidaan käyttää kaikissa laadullisissa tutkimuksissa. Laadullisessa tutkimuksessa analyysi voidaan jakaa yleisesti kahteen ryhmään. Toiselle analyysimenetelmälle on tyypillistä se, että analyysiä ohjaa tietynlainen teorettinen asema. Toiselle analyysimenetelmälle on tyypillisintä ne muodot, joita ei ohjaa jokin teoria, mutta niihin voidaan soveltaa teoreettisia lähtökohtia. (Sarajärvi, Tuomi 2018, 103.) Aineistolähtöisessä analyysissä aineistosta luodaan teorettinen kokonaisuus. Aineistosta valitaan analyysiyksiköt tutkimuksen tarkoituksen mukaisesti. Tarkoituksena on, että analyysiyksiköt eivät ole etukäteen sovittuja. Analyysivaiheessa aineisto ohjaa analyysiä teorian sijaan. (Sarajärvi, Tuomi 2018, 108.)

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin vaiheet jaetaan kolmeen eri vaiheeseen: aineiston pelkistäminen, ryhmittely ja teoreettisten käsitteiden luominen. Ensimmäinen vaihe on karsia aineistosta epäolennainen pois. Toisessa vaiheessa ryhmitellään aineistoa. Kolmannessa vaiheessa erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto. Aineistolähtöisessä analyysissä yhdistellään käsitteitä ja näin saadaan vastaukset annettuihin tutkimuskysymyksiin. (Sarajärvi, Tuomi 2018, 124-127.)

Kirjallisuuskatsauksen analyysivaiheessa aineistostani nousi esiin kolme luokkaa, jotka vastasivat annettuihin tutkimuskysymyksiin. Tutkimuksessani halusin selvittää sosiaalityön lähtökohdista käsin vanhemman päihdeongelman haasteita ja nimesin luokat seuraavasti: lapsen huomioiminen sosiaalityössä, vanhemman päihdeongelman haasteet sosiaalityössä sekä sosiaalityön ja moniammatillisen yhteistyön tärkeys. Analyysivaiheessa aineistostani nousi esille myös päihdeongelmaisen äidin ja isän eroavaisuuksia. Näin ollen halusin lisätä kaksi alaluokkaa vanhemmuusosioon, äidin päihdeongelman haasteet sekä isän päihdeongelman haasteet.

4 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä osiossa käyn kirjallisuuskatsauksen perusteella saatuja tutkimustuloksia läpi. Tutkielman analyysiosiossa muodostin kolme luokkaa. Ensimmäisessä osiossa kuvaan lapsen tilannetta ja selvitän aineistostani saatujen tulosten valossa mitä asioita lapsen lähtökohdista käsin sosiaalityöntekijän olisi hyvä ottaa huomioon työskennellessä päihdeongelmaisen perheen kanssa. Seuraavaksi selvitän millaisia haasteita sosiaalityöntekijä voi kohdata päihdeongelmaisen vanhemman taholta sekä nostan aineistosta esiin myös äidin ja isän päihdeongelman kulttuurisia eroja. Viimeisenä tuon esille sosiaalityön haasteita työskenneltäessä päihdeongelmaisen perheen kanssa sekä moniammatillisen yhteistyön merkitystä.

4.1 Lapsen huomioiminen sosiaalityössä

Lasten kokemukset omasta elämästään päihteitä käyttävän vanhemman kanssa näyttäytyvät melko samanlaisina. Useissa tutkimuksissa nousi esille lapsen pelko, häpeä, turvattomuus ja pettymyksen tunteet. Arjen rutiinit ja roolien selkeys tuovat lapselle turvallisuutta ja jatkuvuutta elämään. Päihdeongelmaisessa perheessä nämä perusteikijät eivät aina toteudu tai ne heikkenevät. Lapsi joutuu oppimaan erilaisia tapoja selviytyäkseen arjen asioista. Vanhemman kyky osoittaa lapselle kiintymystä, sekä toimiva kommunikaatio ja yhteiset aktiviteetit voivat kuitenkin olla lapselle suojaavia tekijöitä vanhemman päihdeongelman vaikutuksilta. Perheen sisäiset toimintamallit ja sosiaalinen tuki voivat antaa suojaa sille, kuinka haitallisesti vanhemman päihdeongelma näyttäytyy lapsen elämässä. Näin ollen lapsi joutuu elämään ennakoimattomassa kasvuympäristössä, jossa vanhemman päihdeongelma määrittää lapsen ja vanhemman välistä suhdetta. (Kurvinen, Orjasniemi 2017, 130.) Pirskasen (2011, 108) tutkimus osoittaa, kuinka isän juominen aiheuttaa lapselle perusturvallisuuden puutetta ja kodista puuttuu turvallisuuden ja levollisuuden ilmapiiri. Seuraavassa kuvaan Pirskasen (2011, 108) väitöskirjassa olleen pojan haastattelusta pienen osion, koskien isän juomisen vaikutuksia koko perheenjäsenten elämään.

H: No kyllä se on vaikuttanu ihan tähän päivään astikin. Ei sellaista normaalia lapsuutta ollu, että pelkää ja häpee niinkun vaan isäänsä. Ja sitten ei ollu semmosta turvapaikkaa, tai sellasta turvallista isähahmoo, jonka kanssa touhuta, ite on kaikki joutunut tekemään. Ja sitten just, että kun raha ei riittäny mihinkään muuhun, niin piti just varastaa.”

Itäpuisto (20015, 71) on tuonut tutkimuksessaan esille vanhemman päihdeongelman haasteellisuuden lapsen näkökulmasta. Päihdeongelmainen voi kieltää kokonaan ongelmansa. Kieltämisen problematiikka voi jatkua myös perheen ympäristön aikuisten toimesta. Lapsen näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, että hän jää yksin vanhemman päihdeongelmasta johtuvien tunteidensa kanssa, joka voi aiheuttaa lapselle suurta ahdistusta.

Lapsen kohtaamisen ja kuuntelemisen taito nähdään tutkimusten valossa tärkeänä. Louise korostaa artikkelissaan (2015, 344) kuinka lapsen ”ääntä” tulisi ymmärtää paremmin. Louisen haastattelema tyttö kertoo seuraavaa: *”Se mitä ajattelen äidistäni, on yksityinen”*. Lapset tietävät todella paljon vanhempiensa päihteidenkäytöstä, mutta silti lasten mielestä siitä puhuminen on vaikeaa. Oleellista onkin miettiä uusia ja erilaisia tapoja lasten kuulemiseen, jotta lasten ääntä opittaisiin paremmin ymmärtämään. Lapsilla tulisi olla useita mahdollisuuksia puhumiseen ja erilaisiin kommunikointitapoihin ammattilaisen kanssa.

Aineistosta saatujen tulosten perusteella voidaan todeta, että lapsella tulisi olla mahdollisuus perheen ulkopuolisen ihmisen tukeen, jos omat vanhemmat eivät pysty sitä tarjoamaan. Sosiaalityössä olisi tärkeää antaa lapselle riittävästi aikaa omien asioidensa kertomiseen. Sosiaalihuoltolain mukaisissa sosiaalipalveluissa tulee tarjota myös ehkäisevää lastensuojelua (LSL 3 a §), joiden tarkoituksena on edistää ja turvata lasten kasvua kehitystä ja hyvinvointia. Ehkäisevän lastensuojelutyön tarkoituksena on mahdollistaa lapselle riittävän varhain tarvittava apu ja tuki, jotta voitaisiin estää lapsen terveyden- ja kehityksen kannalta tilanteen vaikeutuminen. (Araneva 2016, 38-39.)

Lapsen suojelu on myös koko yhteiskunnan tehtävä. Lapsen oikeutena on saada turvalliset kasvuolosuhteet sekä saada tarvitsemaansa tukea ja apua kasvuun ja kehitykseensä. Nämä eivät toteudu yksin lastensuojelun tehtävänä. Lasten oikeuksien yleisopimus (60/1991) ja perustuslain 19 §:n 3 momentti nostaa lapsen hyvinvoinnin yhteiskunnalliseksi tehtäväksi, joka tarkoittaa yhteistyötä yli ammattirajojen. (Araneva 2016, 170.)

4.2 Vanhemman päihdeongelman haasteet sosiaalityössä

Vanhemman päihdeongelmalla on monenlaisia seurauksia lapsen turvallisuuden tunteeseen. Miksi ylipäänsä päihteitä kuitenkin käytetään? Maunu (2014, 199-202) tuo artikkelissaan esille fyysisen riippuvuuden lisäksi psyykkisen -ja sosiaalisen riippuvuuden, jotka eivät ole toisistaan poissulkevia. Päihdeongelmien ehkäisyn pohtimisessa tulisi ymmärtää se perimmäinen syy, miksi vanhempi käyttää päihteitä. Näiden syiden ymmärtäminen auttaa sosiaalityöntekijää toimimaan paremmin perheiden hyväksi. Lapsiperheissä vanhempien päihteidenkäytön seuraukset eivät näyttäyty aina samanlaisina. Lapsi kuitenkin tarvitsee turvallista vanhemmuutta tai hyvää suhdetta läheiseen ihmiseen, jotta voi kasvaa eheäksi aikuiseksi. (Kurvinen, Orjasniemi 2017, 127.)

Päihteitä käyttävien vanhempien lapsilla on korkea riski sairastua moniin kehitys -ja käyttäytymisongelmiin. Varsinkin varhaislapsuuden aikaisilla ympäristötekijöillä on suuri vaikutus lapsen elämään. Lapsen puutteelliset kasvuolosuhteet voivat johtaa lapsen kehitysongelmien syntyyn. (Bradley, Burgdorf, Conners, Herrell, Jeffrey, Mansell, Roberts 2004, 86) Bradley ym. (2004, 98) tuovat esille myös, kuinka vanhemman päihdeongelma luo perheen elämään kaaosta ja epävakautta. Epävakaus perheessä voi vähentää vanhempien kykyä kertoa muun muassa terveydenhuoltoon kovinkaan tarkasti lapsen terveysongelmista. Tämä tarkoittaa sitä, että perheellä tulisi olla ulkopuolista tukea, jotta voidaan turvata lapselle tarvittavat tukipalvelut.

Äidillä ja isällä on erilaiset roolit lapsen elämässä. Näin ollen on hyvä huomioida myös erikseen äidin ja isän päihdeongelman vaikutukset lapseen. Aineistosta tunnistettiin äitien ja isien kulttuurisia eroja päihdeongelman vaikutuksista. Seuraavaksi kuvataan lyhyesti äitiyteen ja isyyteen liittyviä eroavaisuuksia.

4.2.1 Äidin päihdeongelman haasteet

Päihdeongelmaisten äitien kokemuksissa nousee esille, kuinka yhteiskunnalliset asenteet vaikuttavat äitiyden kokemuksiin. Äitien päihteidenkäyttö nähdään hävettävämpänä kuin isien päihteidenkäyttö. Aineiston pohjalta voidaan todeta, että äitien päihteidenkäytöllä on lapsiin suuri vaikutus. Lapset toivovat, että äiti on kotona hoitamassa heitä ja kotia. (Itäpuisto 2005, 88-89.)

Törmän (2011, 93) tutkimuksessa ilmenee, kuinka äitien kokemukset omasta päihdeongelmastaan ovat häpeällisiä ja nostattavat pelon tunteita. He pelkäävät myöntää omaa juomistaan varsinkaan sosiaaliviranomaiselle lapsen menettämisen pelossa. Päihdeongelma vaikuttaa äitiyden epäonnistumisen kokemuksiin. Päihdeongelman seurauksena lapsen ja äidin välinen tunneside on etäisempi. Äidin ja lapsen välissä on alkoholi ja häviö on lapsi. Rakkaus lasta kohtaan ei kuitenkaan riitä, koska äiti ei pysty tarjoamaan lapselle tarvitsemaansa tasapainoista tunnesuhdetta vaan se näytetään epäjohtamukseksi lapsen elämässä. (Törmä 2011, 210.)

4.2.2 Isän päihdeongelman haasteet

Päihdeongelmaisten isien kokemuksissa nousee myös esille yhteiskunnallisten muodostamat asenteet isyydestä. Kulttuurisesti voidaan ajatella, että ympäristö vielä hyväksyy isän päihteidenkäytön. Isien kokemusten mukaan heidät usein luokitellaan väkivaltaisiksi ja rähjäviksi, vaikka näin ei kuitenkaan aina ole. Kuitenkin lasten kokemuksissa tuodaan esille, että he pelkäävät päihtynyttä kotiin palavaa isää, vaikka

kotona ei olisikaan väkivallan uhkaa. Tutkimukset osoittavat, että isän päihteidenkäytön seurauksena vanhempien välille syntyy ristiriitoja, jotka tällöin kuormittavat lasta ja voivat aiheuttaa lapselle pelkotiloja. Isien kokemuksissa nousee myös esille, että heidän isyyttään helposti väheksytään eikä heidän näkemyksiään oteta aina huomioon. Isien mukaan äidin näkemyksillä on enemmän painoarvoa. (Itäpuisto 2005, 88-89.)

Pirskanen (2011, 150-151) tuo tutkimuksessaan esille havainnon, jossa lapsi jakaa isän kahteen eri kategoriaan. Juomattoman isän isyys ja juovan isän isyys. Huonot piirteet ovat liitettävissä juovaan isään ja hyvät piirteet selvään isään. Tämä voi selittyä sillä, että lapsella voi olla helpompi jakaa isä kahteen eri todellisuuteen. Vaikka selvä isä näyttäytyisi harvoin, lapsen silmissä oikean ja kunnollisen ihmisen näyttäytyminen on tärkeää. Tämä auttaa lasta erottamaan isän oikean persoonan päihteidenkäytön ongelmasta.

4.2.3 Yhteenvetoa

Aineistosta saatujen tulosten perusteella voidaan todeta, että vanhempien päihdeongelma haastaa ja vaikeuttaa vanhemmuutta. Lapset antavat anteeksi vanhemmilleen varsin paljon ja kestävät paljon ikäviä asioita, ennen kuin negatiiviset tunteet nousevat pintaan. Lasten rakkaus omaa vanhempaa kohtaan on niin voimakasta, että vanhemman vihaaminen on ristiriitaista ja vaikeaa. (Pirskanen 2011, 150-151.)

Kulttuuriset käsitykset äitien ja isien päihteidenkäytön eroista nousevat vahvana esille aineistosta. Seuraavassa kuvaan Itäpuiston (2005, 89) tutkimuksesta pienen osion, jossa haastateltava kertoo oman näkemyksensä äitiyden ja isyyden eroista.

"Usein kun puhutaan alkoholitiperheestä, tarkoitetaan isän alkoholismia. En tunne ketään, kenellä olisi alkoholistiäiti. Jotenkin se, että alkkis on oma äiti – perheen tukipilari, hengen luoja – on vielä vaikeampaa hyöäksyä kuin jos kyseessä olisi isä. (N/KI 34)".

Sosiaalityössä tulisi huomioida myös äitiyteen ja isyyteen liittyvät kulttuuriset eroavaisuudet. Sosiaalityöntekijän olisi tärkeää tiedostaa ja ymmärtää äitien ja isien päihdeongelmista johtuvien yhteiskunnalliset asenteet ja niiden vaikutukset vanhemmuuteen.

Vanhemmat eivät uskalla hakea aina apua, sillä siihen liitetään usein pelkoa siitä, että avun hakemiseen liittyy seurauksia. Sosiaalityössä olisi tärkeää kertoa matalalla kynnyksellä palveluista, jotta perheet saisivat tarpeeksi varhaisessa vaiheessa tukea kotiin, jotta välttyttäisiin suurimmilta ongelmilta. Sosiaalihuoltolain 18 §:n nojalla perheille tulee tarjota erilaisia tukipalveluita ja yksi tuen muodoista on perhetyö. Perhetyön tavoitteena on tukea perheiden elämänhallintaa sekä vahvistaa vanhemmuutta. Perhetyön tarkoituksena on tukea vanhempaa lapsen kasvatustyössä ja ennaltaehkäistä lapsen kehityksen kannalta vahingollisia riskitekijöitä lapsen kasvuolosuhteissa. (Ara-neva 2016, 61.)

4.3 Sosiaalityön ja moniammatillisen yhteistyön tärkeys

Vanhemman päihdeongelma haastaa monella tavalla sekä perheitä, mutta myös viranomaisia. Törmä (2011, 26) tuo tutkimuksessaan esille, kuinka päihdeongelma vaikuttaa ihmiseen kokonaisvaltaisesti sekä on myös systeeminen sairaus. Systeeminen sairaus vaikuttaa kaikkiin perheenjäseniin sekä perheen toimintakulttuuriin. Myös päihdeongelmaisen ympärillä toimivat verkostot ovat osa systeemiä. Näin ollen koko perhettä tulisi hoitaa osana päihdehoitoa ja kuntoutusta. Itäpuiston (2005, 91) tutkimuksessa nousee esiin perheiden ristiriitaiset ajatukset sosiaaliviranomaisten toimintaa kohtaan. Sosiaaliviranomaisten puuttumista toivotaan, mutta silti sitä pelätään. Lastensuojelun sosiaaliviranomaisia pidetään ainoana instanssina, jotka voivat puuttua perheiden asioihin. Lapsella ja vanhemmalla on kuitenkin vahva pelko siitä, miten lapsen käy, jos sosiaaliviranomainen saa tietää perheen tilanteesta. Kuvaan seuraavaksi Itäpuiston (2005, 92) väitöskirjassa olevan naisen kuvauksen lapsuuden kokemuksistaan:

”Liian usein vanhempani tappelivat rajustikin, makuuhuoneen seinät ja lattia olivat aamulla veressä. (...) Kuinka he pystyivät elämään ilman, että sosiaaliviranomaiset puuttivat asiaan, en vieläkään ymmärrä. (...) Niin monet kerrat itse mietin kenelle puhun, auttaako kukaan. En uskaltanut, pelkäsin lastenkotiin joutumista. (N/KI 26)

Lapsen tuntema häpeä ja pelko vaikuttaa usein siihen, miksei perheen asioita haluta puhua ulkopuolisille. Perheessä ei useinkaan puhuta edes kotona vanhemman päihdeongelmasta. Perheellä on yhteinen salaisuus, josta vaietaan. Päihdeperheen lapsi voi oppia jo pienestä pitäen perheen kirjoittamattomat säännöt: älä tunne, puhu tai luota. Lapsi voi pelätä itsensä, mutta myös sisarustensa ja toisen vanhemman puolesta. Lapset ovat hyvin lojaaleja vanhemmilleen ja tiedostavat mitä mahdollinen puhuminen ulkopuolisille voi vanhemmalle tarkoittaa. (Kurvinen ym. 2017, 139.) Vanhemman päihdeongelman seurauksena lapset voivat pitää sisällään salaisuuksia, joista ei ole keskusteltu koskaan kenenkään kanssa. Tällöin viranomaisten on tärkeää huomioida aiheen arkaluontoisuus ja kunnioittaa rajoja. Sosiaalityössä on äärimmäisen tärkeää antaa ääni ihmisten elämäkokemuksille, heille, joilla on välitön yhteys omiin kokemuksiinsa. (Hämäläinen, Pirskanen, Rautio 2014, 65.)

Aineiston analyysin perusteella voidaan todeta, että vanhemman päihdeongelma on useinkin kovin yksityinen, josta ei haluta puhua ulkopuolisille. Sosiaalityössä perheiden kuulemiseen ja perheiden tutustumiseen tulisi käyttää tarpeeksi aikaa. Sosiaalityössä on tärkeää saada perheiden luottamus, jotta yhteistyö olisi helpompaa. Päihdeongelmasta kärsivät vanhemmat tarvitsevat ammattilaisten apua vaikean elämäntilanteensa kanssa. Yksi merkittävä huomio on se, että päihdeongelman monisäikeisyyden vuoksi perheet tarvitsevat moniammatillista tukea. Sosiaalihuoltolain 24§:n mukaisen päihdetyön tarkoituksena on edistää päihdeettömyyttä ja ehkäistä päihdeongelmien syntyä. Päihdetyön yhtenä tavoitteena on tukea riskiryhmässä olevia perheitä ja pyrkiä ehkäisemään ylisukupolvisia päihdeongelmia. (Araneva 2016, 68-69.) Lapsen etu lastensuojelussa edellyttää sosiaalityön lisäksi myös muiden ammattilaisten osaamista. Lapsen lastensuojelun tarve johtuu yleensä useamman eri

kasvuolosuhteen yhteisvaikutuksesta. Tämä tarkoittaa moniammatillisen yhteistyön tärkeyttä sekä perheen aikuisten kanssa työskentelevien ammattilaisten säännönmukaista yhteistyötä. Moniammatillinen yhteistyö on osa lastensuojelua. (Araneva 2016, 225.)

5 YHTEENVETO JA POHDINTA

Tiivistän lopuksi tutkimukseni tuloksia ja johtopäätöksiä sekä vastaan tutkimuskysymyksiini. Tutkin kandidaatintutkielmassani vanhemman päihdeongelmaa ja sen haasteita lapsiperheessä sosiaalityön näkökulmasta. Suomalaisista lapsista jo noin 23 prosenttia kärsii kotonaan vanhemman päihdeongelman vuoksi (Ilva, Roine & Takala 2009, 10). Vanhemman päihdeongelman vaikutukset lapsiin ovat moninaisia ja lapset voivat jäädä ilman turvaa ja huolenpitoa (Sosiaali – ja terveysministeriö 2011, 13). Halusin tutkimuksessani selvittää minkälaisia haasteita vanhemman päihdeongelma tuo perheeseen. Olen kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, miten lapset ja vanhemmat kokevat oman perheensä tilanteen sekä tarkastelemalla siihen liittyviä syitä.

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni oli, millaisia haasteita vanhemman päihdeongelma tuo sosiaalityöhön?

Päihdeongelmasta kärsivillä vanhemmilla on yleensä jaksamisen vaikeutta ja lapsi joutuu selviytymään paljon itsekseen. Pitkittyessään tämä voi aiheuttaa lapselle stressiä. (Holmila, Kataja, Pirskanen, Simonen, Tigerstedt 2016, 87.) Tutkimusaineistossa korostui se, kuinka vanhemman päihdeongelma on koko perheen sairaus. Vanhempien päihdeongelma tuo perheen elämään epävakautta ja kaoottisuutta. Päihdeongelmaisen vanhemman pyrkimys hyvään vanhemmuuteen, ei kuitenkaan yleensä riitä tarjoamaan lapselle tasaista ja turvallista kasvuympäristöä. Vanhemmat yleensä tiedostavat tilanteensa ja näin ollen he kokevat syvää pelkoa viranomaisien väliintulon uhasta. Vanhemmilla on pelko lapsen menettämisestä, joka myös vaikeuttaa avun hakemista päihdeongelmiinsa.

Maunu pohti artikkelissaan (2014) päihteidenkäyttöön liittyviä syitä. Silloin kun löydetään syyt liialliselle päihteidenkäytölle, auttaa se paremmin löytämään oikeanlaista tukea perheelle.

Vanhempien päihdeongelmaa on myös tärkeää pohtia kulttuurisesta näkökulmasta. Yhteiskunnan asenteet ja historia muokkaavat äitiyttä ja isyyttä. Analyysin pohjalta tärkeää on nostaa äitiyteen ja isyyteen liittyviä eroja. Päihdeongelman vaikutukset

äitiyteen liittyvät äidin häpeään sekä epäonnistumisen tunteisiin sekä isät taas kokivat, että heidät leimataan yleisesti kodin terrorisoijaksi tai perheen riitojen aiheuttajiksi. Tämän lisäksi aineistosta nousi esille, kuinka isien päihteidenkäyttö on hyväksyttävämpää kuin äitien päihteidenkäyttö. Vanhemmuuteen vaikuttavat kulttuuriset uskomukset äitiyden ja isyyden rooleista.

Moniammatillinen yhteistyö tunnistettiin tärkeäksi osaksi vanhemman päihdeongelmasta puhuttaessa. Perheet tarvitsevat ulkopuolista tukea selviytyäkseen arjen haasteista. Analyysin pohjalta keskeistä sosiaalityölle on, että tunnistetaan perheiden luottamuspuola viranomaisia kohtaan. Sekä lapset, että vanhemmat kokivat pelkoa lapsen sijoittamisesta, jos sosiaaliviranomainen puuttuu perheen asioihin. Jos aineistossa näkyi vanhempien ja lasten pelko viranomaisia kohtaan, myös työntekijöiden toiminnassa näkyi epävarmuutta ja pelkoa kohdatessaan päihdeongelmaa. Työntekijöillä oli toiveita lisäkoulutukselle vanhempien päihdeongelmiin liittyvissä kysymyksissä.

Toinen tutkimuskysymykseni oli, miten sosiaalityössä tulee huomioida lapsen tilanne päihdeongelmaisen perheen kanssa työskennellessä?

Tuloksissa nousi esille lasten toiveita vanhempien päihteidenkäytölle. Lapset toivoivat, että vanhempien päihteidenkäyttö olisi vähäistä. Lasten mielestä vanhemman päihteidenkäytön seurauksena edellytykset hoitaa vanhemmille kuuluvia asioita huononee. (Valkonen 2006, 86.) Louisen artikkelissa (2015, 344) lapset kertoivat omia ajatuksiaan eläessään päihdeongelmaisen vanhemman kanssa. Artikkelissa lapset toivat esille, että he tietävät paljon vanhemman päihdeongelmasta, mutta eivät uskalla puhua siitä. Vertaillessa kansainvälisiä ja suomalaisia aineistoja keskenään tuloksissa ei ollut juurikaan eroavaisuuksia. Lasten kokemukset vanhempien päihdeongelmasta olivat melko samansuuntaisia keskenään. Lasten kokemukset näyttäytyivät pelkona, häpeänä, turvattomuutena ja pettymyksen tunteina. Lapset joutuvat elämään vanhemman päihdeongelman armoilla ja he joutuvat opettelemaan omia selviytymiskeinoja selviytyäkseen epävakaisissa oloissa. Vanhempien päihdeongelman kanssa kasvaneille lapsille voi aiheutua tapaturmia, sairastelua sekä psyykkisiä kehitys- ja käyttäytymishäiriöitä. Pääsääntöisesti lapset eivät halua puhua

vanhempiensa päihdeongelmasta ulkopuolisille, koska se on vaikeaa. Lapsi tarvitsee aikaa ja luottamusta, jotta uskaltaa puhua elämänsä vaikeuksista ulkopuolisille.

Sosiaalityössä tulee huomioida lasten lojaalius omia vanhempiaan kohtaan.

Yhteenvetona tuloksistani voidaan todeta, että perheet hyötyisivät ennaltaehkäisevistä palveluista, jolloin perheet pääsisivät matalalla kynnyksellä myös itse vaikuttamaan elämäänsä hyvissä ajoin. Vanhemman päihdeongelman sensitiivisyys on tärkeää huomioida sosiaalityössä antaen perheille aikaa rakentaa luottamuksellista suhdetta viranomaiseen.

Vanhemman päihdeongelma lapsiperheessä on tutkimusaiheena mielenkiintoinen ja aihe koskettaa sosiaalityön ammattilaisia. Tutkimusaineistoa löytyi paljon sekä suomalaisia, että kansainvälisiä vertaisarvioituja aineistoja. Tutkimusaineistoa kootessani huomasin, että aineistot olivat keskittyneet joko lasten kokemuksiin tai äitiyteen ja isyyteen pelkästään, eikä yhdessä vanhemmuuteen. Jäin pohtimaan, että olisiko pitänyt syventyä äidin tai isän päihdeongelmaan ja näin ollen tutkimus olisi ollut rajatumpi. Tarkastellessani tutkimustani kriittisesti on huomioitava, että olen käsitellyt vanhemmuutta sekä äitiyttä ja isyyttä rajatusti, syventymättä mihinkään osa-alueeseen laajemmin. Halusin saada yleiskuvan vanhemman päihdeongelman vaikutuksista lapsiperheissä sosiaalityön näkökulmasta ja siinä mielestäni onnistuin. Päihdeongelmaisen vanhemman kanssa eläneillä lapsilla, on alttius huono-osaisuuden periytymiseen (Holmila, Jääskeläinen, Raitasalo 2016, 92). Olisi mielenkiintoista selvittää laajemmin päihdeongelman ylisukupolvisuutta ja sen syitä. Ylisukupolvisuutta tutkimalla voitaisiin löytää yhtäläisyyksiä ihmisten elämäntarinoista, jotka voisivat selittää ylisukupolvista päihdeongelmaa. Päihdeongelmalla voi olla vakavia seurauksia lasten elämään ja näin ollen aiheen jatkuva tutkiminen on tärkeää. Lasten suojeleminen on koko yhteiskunnan tehtävä.

LÄHTEET

Araneva, M. 2016. Lapsen suojele. Toteuttaminen ja päätöksenteko. Alma Talent.

Bruun, K. & Kaukonen, O. Päihdepalvelut tuottavat selviytymistarinoita. 2010. Teoksessa Ahola, P & Arajärvi, P & Kananoja, A (Toim.) Yhteiset vai ostetut? sosiaalipalvelut hyvinvoinnin ja osallisuuden tuottajina. WS Bookwell Oy. Jyväskylä.

Castrén, A-M. 2018. Lojaaliuden vaativat sidokset. Teoksessa Eerola, P & Pirskanen, H (Toim.) Perhe ja tunteet. Gaudeamus Oy. Tallinna.

Eerola, P. & Kekäle, P. Isyyden tarinamarkkinoilla. 2014. Teoksessa Eerola, P & Mykkänen, J (Toim.) Isän kokemus. Gaudeamus oy. Helsinki.

Eerola, P. & Mykkänen, J. Isyykokemusten jäljillä. 2014. Teoksessa Eerola, P & Mykkänen, J (Toim.) Isän kokemus. Gaudeamus oy. Helsinki.

Forsberg, H. Lasten tunteet, perhesuhteet ja koti. 2018. Teoksessa Eerola, P & Pirskanen, H (Toim.) Perhe ja tunteet. Gaudeamus Oy. Tallinna.

Helenius, J. Alkoholikasvatus ja hyvä vanhemmuus. Vanhempien, verkkokeskustelijoiden ja asiantuntijoiden näkökulmia. 2019. Tampere: Tampereen yliopisto. Väitöskirja.

Holmila, M. & Kataja, K. & Pirskanen, H. & Simonen, J. & Tigerstedt, C. Alkoholismista toipuneen paluu vanhemmuuteen. 2016. Teoksessa Holmila, M. & Raitasalo, K. & Tigerstedt, C. (Toim.) Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikot – vanhemmat, lapset ja alkoholi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-738-1>.

Holmila, M. & Jääskeläinen, M. & Raitasalo K. Vanhempien päihdeongelmista aiheutuvat haitat lapselle. 2016. Teoksessa Holmila, M. & Raitasalo, K. & Tigerstedt, C. (Toim.) Sukupolvien

sillat ja kasvamisen karikot – vanhemmat, lapset ja alkoholi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Juvenes Print. Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-738-1>.

Ilva, M & Roine, M & Takala, J. Johdatus lapsuus päihteiden varjossa – raporttiin. 2009. Teoksessa Ilva, M & Roine, M & Takala, J (toim.) Lapsuus päihteiden varjossa. Vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivät lapset tutkimuksessa ja käytännön työssä. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 57.

Järvinen-Tassopoulos, J & Pirskanen, H. Rahapeli – ja päihdeongelmat perhesuhteissa. 2021. Teoksessa Järvinen-Tassopoulos, J & Pirskanen, H (Toim.) Riippuvuus perheessä. Gaudeamus Oy. Tallinna.

Kallio, Tomi. Laadullinen review-tutkimus metodina ja yhteiskuntatieteellisenä lähestymistapana. 2006. Hallinnontutkimus 2. Tampere.

Kammonen, H. Päihdeongelmaisten vauvaperheiden auttaminen kotona. Mallin ja osaamisen kehittäminen Tosi-projektissa. 2008. Heino, T & Kalland, M & Kammonen, H & Paasikannas, L & Salo, S & Veijalainen, E-K. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 8. Helsinki.

Kesänen, M. Lasten ja aikuisten väliset suhteet vanhempien päihdeongelmaa käsittelevissä Tiimi-lehden teksteissä vuosina 2000-2013. 2019. Yhteiskuntapolitiikka-lehti 84. (2019):5-6. Sivut. 561-571. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019061220248>.

Kilpeläinen, A & Romakkaniemi, M. Paikallisuus rakenteellisessa sosiaalityössä. 2014. Rakenteellinen sosiaalityö. 2014. Teoksessa Laitinen, M & Pohjola, A & Seppänen, M (Toim.) Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. UNIPress. Kuopio.

Koski-Jännes, M & Pennonen, M. Päihdealan ammattilaisten käsityksiä aineriippuvuuksista. 2010. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti 18 (3).

Kosonen, U. Päihdeongelmaisten miesten tarinoita isyydestä. 2011. Yhteiskuntapolitiikka-lehti 76. (2011): 6. Sivut 678-686. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201209117892>.

Lehto, S. Pitkä matka äidiksi. Narratiivinen tutkimus äitiyden rakentumisesta tahattoman lapsettomuuden ja hedelmöityshoitojen jälkeen. 2020. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja.

Maunu, A. Päihteet, tunteet ja sosiaalisuus: Näkyvän päihteidenkäytön näkymättömät syyt. 2014. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakausilehti 22 (2).

Murto, L. Päihdepalvelut tuottavat selviytymistarinoita. 2010. Teoksessa Ahola, P & Arajärvi, P & Kananoja, A (Toim.) Yhteiset vai ostetut? sosiaalipalvelut hyvinvoinnin ja osallisuuden tuottajina. WS Bookwell Oy. Jyväskylä.

Mykkänen, J. Isäksi tulon monet polut. 2014. Teoksessa Eerola, P & Mykkänen, J (Toim.) Isän kokemus. Gaudeamus oy. Helsinki.

Niemelä, P. Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan toteuttajana. 2011. Teoksessa Pehkonen, A & Väänänen – Fomin, M. Bookwell Oy. Jyväskylä.

Närvi, J. Määräaikainen työ, vakituinen vanhemmuus. Sukupuolistuneet työurat, perheellistyminen ja vanhempien hoivaratkaisut. 2014. Tampere: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos ja Tampereen yliopisto. Väitöskirja. Tampereen yliopisto.

Pirskanen, H. Alkoholi, isyys ja valta. Ongelmajuovat isät miesten elämäntarinoissa. 2011. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja.

Pirskanen, H. Oikeus päihdehoitoon. 2019. Toim. Kekoni, T & Kuusisto, K & Pehkonen, A. Vastapaino. Tampere.

Päihdeongelmaisten vanhempien lasten tukipalvelujen varmistaminen. 2011. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2011:14. Helsinki.

Roine, M. 2009. Vanhempien päihteidenkäytön vaikutukset lapseen: katsaus aiheesta tehtyyn suomalaistutkimukseen. Teoksessa Ilva, Minna & Roine, Mira & Takala, Janne (toim.)

Lapsuus päihteiden varjossa. Vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivät lapset tutkimuksessa ja käytännön työssä. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 57.

Oikeusministeriö. Äitiyden sääntely. Äitiyslakityöryhmän mietintö. Mietintöjä ja lausuntoja. 50/2014. Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-411-2>.

Salminen, A. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallinto ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. 2011. Vaasan yliopiston julkaisuja. Vaasa.

Salo, A. Naama ruttuun muualla, kotona kohtuudella. Isien alkoholinkäytön kulttuurinen moraalikoodisto ja isille sallitut alkoholinkäytön tavat. 2021. Tampere: Tampereen yliopisto. Väitöskirja.

Sarajärvi, A & Tuomi, J. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki. Tammi.

Sevo'n, E. Maternal responsibility and changing relationality at the beginning of motherhood. 2009. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja.

Sirkka, K. Sosiaalityön rakenteellinen asiantuntijuus. 2014. Teoksessa Laitinen, M & Pohjola, A & Seppänen, M (Toim.) Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. UNIpress. Kuopio.

Sutinen, T. Hoitomalli äitiys – lasten – neuvolassa asioivien päihteitä käyttävien naisten hoitotyöhön. 2010. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto. Väitöskirja.

Tilastokeskus (viitattu 4.2.2022).

Saantitapa: <https://www.stat.fi/meta/kas/perhe.html>

Valkonen, L. Millainen on hyvä äiti tai isä? Viides- ja kuudesluokkalaisten lasten vanhemmuuskäsitykset. 2006. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja.

Väänänen, R. Perheen rakenteen, dynamiikan ja arvojen merkitys lapsen psyykkiselle hyvinvoinnille. 2013. Kuopio. Itä-Suomen yliopisto. Väitöskirja.

TUTKIMUSAINEISTO

Bradley, R & Burgdorf, K & Conners, N & Herrell, J & Jeffrey, Y & Mansell, L & Roberts, T. 2004. Children of mothers with serious substance abuse problems: An accumulation of risks. The American journal of drug and alcohol abuse. vol.30. no.1.pp.85-100.
<https://doi.org/10.1081/ADA-120029867>

Hill, L. 2015. "Don't make us talk!": Listening to and learning from children and young people living with parental alcohol problems. Children & society volume, 29. pp. 344-354.
<https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1111/chso.12064>

Hämäläinen, K & Pirskanen, H & Rautio, S. 2014. Sensitiiviset perheaiheet haastattelututkimuksessa-eettiset haasteet, perhesalaisuudet ja intervention mahdollisuus. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakausilehti 22 (1). sivut. 53-68.

Itäpuisto, M. 2005. Kokemuksia alkoholiongelmaisten vanhempien kanssa eletystä lapsuudesta. Kuopio. Kuopion yliopisto.

Kurvinen, A & Orjasniemi, T. 2017. Häpeän päivät, pelon yöt- Lapsuuden kokemuksia ongelmajuovista vanhemmista. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakausilehti 25 (2). sivut 127-143.

Maunu, A. 2014. Päihteet, tunteet ja sosiaalisuus: Näkyvän päihteidenkäytön näkymättömät syyt. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakausilehti 22 (2). sivut 194-206.

Pirskanen, H. Alkoholi, isyys ja valta. Ongelmajuovat isät miesten elämäntarinoissa. 2011. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 53/2011.

Törmä, T. 2011. Juovasta äidistä raittiiksi äidiksi-alkoholismista toipumisen prosessi äitien kertomana. Oulu. Oulun yliopisto. Väitöskirja.

